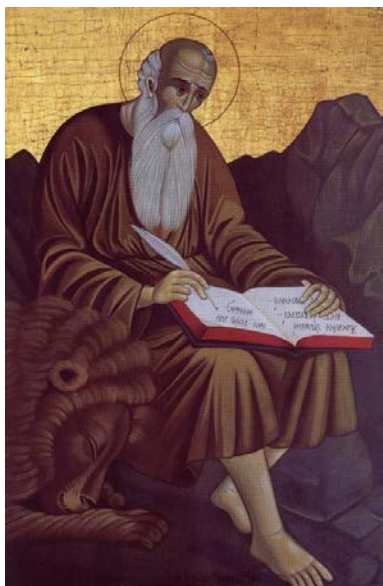

Dan Negrescu

Laus et ordinatio Romana

Cu certitudine există o mare atracție a contrariilor în sfera umanului - recunoscută sau nu - iar acest aspect îl probează și cuvintele unui mare umanist – după unii primul umanist modern european - Ieronim adică, referindu-se la Tertulian: „Cine este mai învățat decât Tertulian? Cine este mai ager la minte decât el? Apologeticul lui și cărțile sale împotriva păgânilor cuprind întreaga învățătură”¹. Iar aceasta, pentru că Sfântul Ieronim poate fi încadrat în rândul personalităților aticiste, dacă folosim un criteriu din sfera oratoriei, în timp ce admiratul e indubitabil supremul reprezentant al furtunii verbale considerate asianice.

În ciuda acestei deosebiri radicale, antitetice chiar, multitudinea de scrieri ieronimiane având ca prim cuvânt *Adversus...*, adică „împotriva”, dovedește un spirit combativ prin excelență dar și eleganță. În fapt, ca toți marii scriitori de factură clasică și Ieronim alternează

între un *furor poeticus* adesea necenzurat, deci autentic, după cum vom vedea, și un *otium* diferit însă de cel alexandrin, adică nemanierist.

Nu întâmplător s-a scris despre blândul Ieronim că are „o limbă elocventă, exercitând-o neîntrerupt; dar și o limbă ascuțită, care la nevoie izbucnește în graiul colorat al vânzătoarelor de pește sau îl lovește pe adversar cu o epigramă”². Tocmai ascuțișul limbii dar și al cugetului ieronimian se vădește spre pildă în lucrarea polemică *Împotriva lui Vigilantiu*. Pentru o mai bună încadrare a acesteia, să urmărim care au fost principalele momente ale existenței lui Ieronim:

347 Anul probabil al nașterii lui Eusebius Hieronymus, în Strido, la hotarul dintre Dalmația și Pannonia; familia era creștină, iar tatăl se numea Eusebius: Ieronim primește botezul la Roma unde își continua studiile începute în localitatea natală.

374 Pe neașteptate pleacă în Orient. Stă un timp la Antiohia, ținuit de boală.

375-378 Atras de exotismul vieții monahale, se retrage în deșertul Calcis, lângă hotarul cu Siria, dar nu rezistă nici trei ani, deși își propusese să șteargă urmele turbulentei perioade de studii de la Roma.

1. Hieronymus, *Epistulae*, ep. LXX, 5

2. Rand 1970, pg. 91-92

379 Stă la Constantinopolis unde redactează *Cronica*.

382-385 Stă la Roma. Chemat de papa Damasus pentru o revizie generală a traducerilor Bibliei – în fapt pentru o traducere integrală – Ieronim își începe misiunea ce, înainte de a-i asigura sfințenia și nemurirea, îi va aduce o seamă de adversități și dușmani. Își formează selectul cerc de aristocrate romane, dintre care au intrat în nemurire, prin distincție, Paula, Marcella, Fabiola, Principia și Albina. În această perioadă redactează *Dialog împotriva luciferienilor, Adversus Helvidium*.

386 Nemaivând protecția lui Damasus și profund iritat de „exegeții” din Roma, pe care îi numește „măgari bipezi” și „avortoni”, Ieronim pleacă în 385 și se stabilește în Betleem unde, cu ajutorul material al Paulei, întemeiază o mănăstire pentru bărbați și alte trei pentru femei. Erau adevărate lăcașuri de cultură deschise și pentru pelerinii veniți în Ținuturile Sfinte. Aici începe Ieronim marea lucrare ce va genera *Vulgata*. Tot aici va redacta toate lucrările referitoare la Vechiul Testament ebraic, pe baza conceptului *veritas Hebraica* ce îi aparține. Redactează *Despre bărbații iluștri, Adversus Iovinianum*.

406 Redactează una dintre ultimele polemici purtate, cu titlul *Carte împotriva lui Vigilanțiu*.

415 Deși obosit de atâtea critici, dar și de trecerea anilor, Ieronim se lasă târât - prin intermediul lui Augustin – într-o dispută mai atenuată însă, consemnată în *Dialogus adversus Pelagianos*. Ultimii ani de viață îi sunt întunecați de mărunțul Rufinus, un incapabil de a înțelege generozitatea spiritului Ieronimian. Răspunsul bătrânului cărturar va fi unul demn și elegant.

420 La 30 septembrie, singur după moartea fidelelor sale și îmbătrânit în talmăciri, Ieronim se stinge în chilia sa din Betleem.

Deși nu este cea de pe urmă lucrare polemică, *Împotriva lui Vigilanțiu* reprezintă cu certitudine apogeul stilului apologetic și polemic ieronimian, în asemenea măsură încât argumentația strânsă se află undeva pe un îndepărtat loc secund, oferind spațiu, în schimb, violenței, mergând până la injurie, cum bine observa Pierre de Labriolle: „Din momentul în care a avut în mâini opuscululele aceluia, i-a ripostat într-o scurtă și furibundă diatribă în care argumentația ocupă un loc redus, ca și cum un asemenea adversar nu merită să depui efortul de a-i răspunde în detaliu”³.

Supărarea lui Ieronim era deplin justificată de vreme ce, la recomandarea viitorului Sfânt Paulin de Nola, îl primise cu bunăvoința-i caracteristică pe preotul Vigilanțiu, din Gallia, la Betleem. Ieronim însuși relatează că, după plecare, Vigilanțiu a colportat o serie de neadevăruri pe seama cărturarului care l-a găzduit (vezi *Epistulae*, LVIII). Tonul lucrării este într-adevăr dominat de subiectivism, dar cu talentul specific celui conștient de propria-i valoare. Totuși, furia lui Ieronim, deși în proză, amintește mai curând de citatul deja *furor poeticus*; redactarea este, în consecință, destul de neglijentă, iar autorul

3. de Labriolle 1924, pg. 493

se arată deplin conștient de aceasta, motivând prin momentul nocturn ales, fără voie de fapt, pentru a le face un bine preoților care îi solicitaseră ajutorul. Dar, chiar și în aceste condiții, Ieronim dovedește suprema grație întru rost⁴.

Dincolo de pornirea subiectivă a autorului, trebuie subliniat un aspect: Ieronim a fost tot timpul vieții un adept al ordinii, al disciplinei în gândire și făptuire, un produs totuși clasic al Imperiului Roman, după cum am mai arătat și în alte ocazii⁵. Pentru Ieronim, un individ de felul lui Vigilantiu, adică destructiv până la anularea a ceea ce dă putere Credinței și Bisericii, nu poate avea un loc definit în societate; Vigilantiu face parte din categoria celor „debili, care se cred înșiși și laici și episcopi”⁶, având ca principal scop demolarea structurii ce se edifica atât de greu chiar având o fundație precum cea a Imperiului, aspect de care era conștient și contemporanul său Augustin.

Dar furia lui Ieronim se justifică și prin finalitatea scrierii în discuție. Apărarea Bisericii poate genera, așa cum spune Sfântul Augustin „o anumită neglijență zeloasă”⁷. Păgânii credeau că dacă natura e mai puțin darnică, adică lipsește talentul, indignarea creează versurile; polemica ieronimiană este însă una complexă tocmai pentru că reunește darul naturii în condei cu furia justificată a scriitorului. Merită reținute, în acest sens, versurile unui bun cunoscător modern al spiritului ieronimian, Paul Claudel care vede în cărturarul din Betlem un „patron al oamenilor de litere”:

*„Le bon Dieu lui a donné un lion pour lui tenir compagnie,
Le lion le regarde d' un oeil jaune pendant que le bonhomme
Grogne de l' hébreu, et il a trouvé le mot latin! – et il écrit.*

.....
*Jérôme, qui était quand Dieu le voulait un prophète,
Nous l' aimons parce qu' il est aussi un homme de lettres,
L' entendez vous, ne povant s' en passer, qui maudit la critique imbécile
et malhonnête?
Et quand du milieu de son désert il apprend que Rufin l' a égratigné,
Il se met a pousser de tel cris qu' on l' entend jusqu' au fond de la
Méditerranée!”⁸*

Este doar o probă a ceea ce reprezintă Ieronim în conștiința europeană culturală modernă.

Latura potolită a lui Ieronim se vedește în primul rând în traduceri, căci echilibrul e starea care trebuie însă fie dominantă în acest *labor*. Dar și în acest caz stridonezul, conștient de valoarea sa, nu prea acceptă sfaturi, nici chiar din partea unui episcop, cum e Augustin, mai ales când acesta nu cunoaște decât materna latină. De fapt, pentru a menține spiritul ieronimian, nu traducerea e esențială cât mai ales tâlcuirea așa cum o va înțelege la noi Lucian Blaga. Demonul limbii latine dătător de ordine și echilibru a fost

4. Pentru amănunte și stil vezi Ieronim 2008

5. Negrescu 2012, pg. 184-192

6. *Dialog împotriva luciferienilor*, introducere, traducere și note Dan Negrescu, Paideia, 1999, pg. 57

7. Augustinus, *De doctrina Christiana*, I, Migne, P. L.

8. Claudel 1966, pg. 288-289

atât de atotstăpânitor în cazul lui Ieronim încât tâlmăcirea devine, aproape de fiecare dată, tâlcuire. Mai ales în cazul unui text precum *Rânduiala Sfântului Pahomie*, ce prezintă normele unei lumi pentru care tot ce este dincolo de ziduri sau împrejurimi, este „afară”, definitorie se arată a fi tâlcuirea, adică traducerea înțelesurilor, adică ordonarea.

Pentru cel robit vieții monahale, dar și pentru cititorul modern dornic de a afla rânduilele intimități aspre ale unei trăiri totuși laolaltă, lectura textului, ieronimian până la urmă, îi va trezi fără îndoială certitudinea poetului cum că „un tâlc s-alege sibilinic”. Adică o rânduială, o ordonare în afara căreia nu se poate realiza nimic durabil.

Din datele oferite de editorul J.P. Migne rezultă că **Rânduilele** monahilor din insula Tabenna (aflată pe Nil) au fost redactate de Sfântul Pahomie (considerat a fi unul dintre întemeietorii monahismului, trecut la cer în 348 și cinstit calendaristic în 15 V ca Pahomie cel Mare) în limba siriacă. Au fost mai apoi traduse în greacă și li s-au adus adăugiri, după cum se crede, prin învățăturile lui Teodor și ale lui Orsiesius.

Din chiar mărturia lui Ieronim aflăm că, deși trăia profund moartea distinsei Paula, a reușit să tâlmăcească în latină textul monahului tebennens, la rugămintele preoților Leonțiu și Silvan.

Nu este exclus să fie vorba de un loc comun drag, pare-se, lui Ieronim, de vreme ce majoritatea operelor sale sunt prezentate ca și consecințe ale unor rugăminți din partea cunoscuților sau a unor persoane neutre în context patristic; dar să nu excludem mai ales modelul clasic, ciceronian sau de altă proveniență, al dedicării scrierilor către anumite persoane sau chiar personalități, transformat la Ieronim, prin inversare, în rugămintă. Încă o probă scrisă a faptului că Ieronim nu putea înțelege despărțirea de modelul clasic; mai mult chiar, îl consideră un izvor pentru cele ce urmează⁹.

Textul a circulat ulterior, fiind editat și de Erasm, iar **Prefața** ieronimiană a luat forma unei epistole, de la un moment dat, amintind prin stil și conținut de scrierile despre Pavel, Malchus și Ilarion. Chiar și într-o prefață de dimensiuni reduse, talentul narativ al lui Ieronim este inconfundabil, așezându-l în rândul acelor “bărbați deplini întru grația spiritului”¹⁰ despre care el însuși vorbește.

Despre scrierea transmisă nouă în tâlmăcire ieronimiană, avem informații la unii autori, dar aceștia insistă mai mult asupra divinei inspirații de care a avut parte Pahomie și mai puțin asupra textului care nu pare a le fi fost cunoscut în forma primită de stridonez de la Alexandria. Ghenadie – în cunoscuta sa lucrare **Despre bărbații iluștri** – scrie că “Pahomie monahul, bărbat cu apostolic har atât în zicere cât și în făptuire, întemeietor al mănăstirilor din Egipt, a scris rânduiala potrivită fiecăruia dintre monahi, pe care a priceput-o în timp ce-i era spusă de un înger” (VII). Asemănător scrie Sozomenus în **Istoria Bisericii**, anume că lui Pahomie “i s-a arătat sfântul înger care i-a dat înscrisurile după care se conduc până în zilele de azi monahii...” (1, III, cap. 3)

În fine, abatele Rupertus în **Despre viața apostolică** arată că „Fericitul Pahomie le-a transmis monahilor Rânduiala spusă lui de însuși îngerul din cer, dar nu ca pe o profeție a unui om, ci precum pe una divină” (IV). Concluzia pe care o putem trage este că în ciuda meritelor celor de mai sus, textele amintite au ajuns să circule totuși prin

9. Pentru text și amănunte vezi Ieronim 2008, pg. 67-128

10. Ieronim 2006, pg. 27-31

tălmăcirea ieronimiană, prin ordonare adusă de cărturarul latin.

Scurte fragmente din Rânduială au circulat în Evul Mediu, dar fără a avea nici pe departe autoritatea tălmăcirii integrale ieronimiene. Sfântul Ieronim și-a împlinit tâlcuirea în anii 404-405, ceea ce explică absența acestui titlu din autoprezentarea pe care și-o face ulterior în propria-i scriere *Despre bărbații iluștri*.

Ordinea, disciplina și Grația divină sunt cele trei elemente ce-l definesc și prin această tălmăcire pe cel statornicit în „acel retras colț de pământ al Betleemului”.

Privind în ansamblu atitudinea ieronimiană față de cele circumstanțiale, nefăcând abstracție desigur de furia sa justificată cel mai adesea, vom putea concluziona că dominante sunt generoasa laudă și inconfundabila ordonare valorică. Ceea ce îndeamnă la lectură ca model și meditație.

Răzbat prin scrisul său atitudinile Imperiului: lauda valorilor și ordonarea lumii.

Bibliografie

Ieronim 2006

Sfântul Ieronim, *Pilduitoare vieți de eremiți*, note introductive și traduceri de Dan Negrescu, Paideia, București

Ieronim 2008

Sfântul Ieronim, *Apologie și rânduială*, studii introductive, traduceri și note de Dan Negrescu, Paideia, București

de Labriolle 1924

de Labriolle, Pierre, *Histoire de la litterature latine chretienne*, Paris

Negrescu 2012

Negrescu, Dan, *Patristica perennia aucta. Părinți de limbă latină și scrierile lor*; Editura Universității de Vest, Timișoara 2012

Claudiel 1966

Claudiel, Paul, *Saint Jérôme patron des hommes de lettres*, în Pierre de Boisdeffre, *Une antologie vivante de la littérature d' aujourd' hui*, Librairie académique Perin, Paris

Rand 1970

Rand, E. K., *Foundlers of The Middle Ages*, apud Ernst Robert Curtius, *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, trad. Adolf Armbruster, Editura Univers, București